

Inledning

Handlingsplanen är ett av Svenska Jägareförbundets viktigaste styrdokument för förvaltningen av vildsvinen. Här finns de konkreta mål som vi jobbar för att nå och planen utgör därmed en grund för arbetet med den lokala förvaltningen av vildsvin.

Vildsvin är en art som ställer stora krav på jägare och markägare. Det är ett lärtigt högvilt som ger goda jakttillfällen och ett välsmakande, klimatsmart kött. Den höga förökningstakten och dess förkärlek för jordbruksprodukter innebär särskilda utmaningar i förvaltningen. Vildsvin ska förvaltas med samma höga etiska värderingar som övrigt vilt.

Vildsvin uppvisar ett antal egenskaper som skiljer dem från de flesta andra klövviltarter vi har i landet och som har betydelse för förvaltningen. Vildsvinen lever i matriarkat, det vill säga grupper ledda av ett äldre hondjur - ledarsuggan. Ledarsuggan synkroniserar brunsten hos hondjuren i gruppen och lär sina ungar ett funktionellt socialt beteende. Vildsvin är allätare och den största delen av födan består av vegetabilier, men även animalisk föda ingår. De är huvudsakligen nattaktiva och aktiviteten börjar vid solnedgången och sträcker sig under sex till åtta timmar.

Sammanfattning

Det övergripande syftet med vildsvinsförvaltningen är att få till stånd en kontrollerad, livskraftig och frisk population av vildsvin anpassad till lokala förutsättningar i samverkan med övriga intressenter.

Allt talar för att grundförutsättningen för att kunna balansera en vildsvinspopulation är gemensam förvaltning över större sammanhängande geografiska områden, som regel några tusen hektar och uppåt. Det är lika viktigt med gemensamma "förvaltningsregler" för hela området som att man vid behov samordnar jakten. Exempel på sådana regler är hur eventuell utfordring och åtling får utföras och eftersom en stor andel av den mark där vildsvin förekommer omfattas av älgskötselområden kan sådana överenskommelser med fördel fattas på skötselområdesnivå. Eftersök, samjakter och andra samarbetsformer kan organiseras i mindre samverkansområden där samverkan inleds av några få jaktlag. Den optimala samverkan och effektivaste förvaltningen uppnås med lite större förvaltningsenheter och, om det behövs, att flera mindre jaktlag går samman och bildar ett större jaktlag när så är möjligt.

Vildsvinets pågående etablering i landet, varierande biotoper och olika lokala förutsättningar innebär att önskemålen om vildsvinsstammens utveckling i dag skiljer sig markant från län till län, men även inom länen mellan jaktvårdskretsarna. Därför måste målsättningar om vildsvinsstammens storlek fattas på lokal nivå i samråd med berörda intressenter. På grund av de svårigheter som finns i att inventera vildsvinens numerär kan målsättningen begränsas till att bedöma om stammen bör öka, hållas oförändrad eller minskas.

Svenska Jägareförbundet har följande mål i vildsvinsförvaltningen, vilka gäller på jaktvårdskrets nivå.

Avskjutning

Minst 80 % av de fällda vildsvinen bör utgöras av årsungar i områden där målsättningen är att bibehålla eller öka vildsvinsstammen. I områden där målsättningen är att minska stammen måste dock andelen unga vuxna hondjur i avskjutningen ökas.

Foder

När utfodring inte behövs i stödande syfte bör inte foder läggas ut förutom i mindre mängder som åtel. Med mindre mängd avses den mängd foder som äts upp vid ett vildsvinsbesök.

Samverkan

Minst 80 % av arealen inom jaktvårdskretsar där det finns vildsvin bör omfattas av samverkan. Detta innebär att företrädare för de ingående jaktlagen deltar i årliga vildsvinssamråd arrangerat av jaktvårdskretsen.

Fakta och definitioner

Latinskt namn: *Sus scrofa*

Årsunge: Vildsvin vars ålder inte överstiger 12 månader från födseln

Smågris: Vildsvinsunge upp till cirka 4 månaders ålder. Smågrisar diar och är beroende av sin moder.

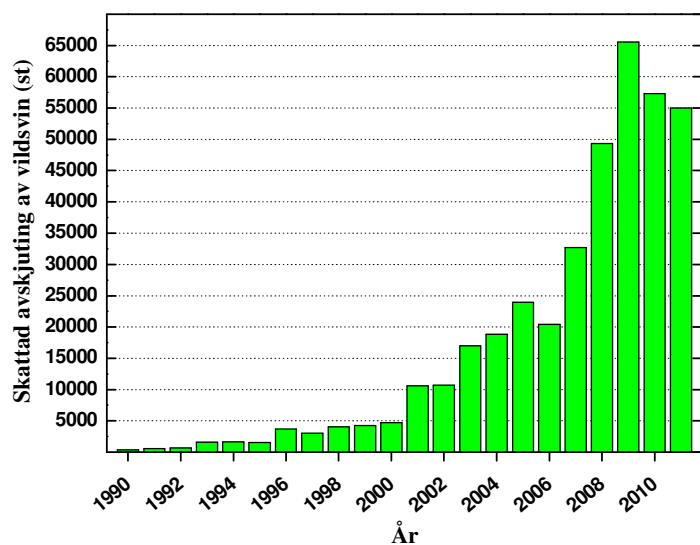
Sugga som åtföljs av smågrisar är fredade under hela året enligt Jaktförordningen 1987:905, bilaga 1.

Kort historik

Vildsvin har funnits länge i Sverige, redan under stenåldern fångades och tämjdes vildsvin i landet. I och med jordbrukets framväxt sågs vildsvinen alltmer som ett problem och de utsattes för omfattande förföljelse. Detta, tillsammans med att vildsvin blandades in i tamsvinsraserna, medförde att den svenska vildsvinsstammen decimerades och den ansågs helt utrotad i slutet av 1700-talet. Det har länge varit populärt att hålla vildsvin i hägn. Vildsvin är svåra att stänga in och flera rymningar har ägt rum, till exempel skedde en rymning under 1970-talet från ett hägn vid Trosa. Detta medförde att det under slutet av 1970-talet fanns ett antal mindre, frilevande vildsvinspopulationer i landet. Riksdagen beslutade år 1981 att alla vildsvin i landet skulle utrotas förutom en mindre population om cirka 200 djur vid Mörkö och Tullgarn i Stockholms län. Dessa skulle få finnas kvar i forskningssyfte (prop. 1980/81:82 JoU 16, rskr. 174).

En viss avskjutning genomfördes, men fortsatta rymningar från hägn ledde till att vildsvinsstammen ökade. Under 1987 beslutade riksdagen därför att vildsvinen skulle räknas till de inhemska arterna och ha hemortsrätt i landet (prop. 1986/87:58 om jaktlag).

Vildsvinsstammens utveckling skattas främst med hjälp av avskjutningen. Under 2000-talet har den beräknade avskjutningen av vildsvin i landet visat en exponentiell ökning och avskjutningen fördubblas cirka vart tredje år, figur 1

Figur 1. Den beräknade avskjutningen av vildsvin i landet 1990 – 2011. Källa: Svenska Jägareförbundet viltövervakning.

Vildsvinens värde

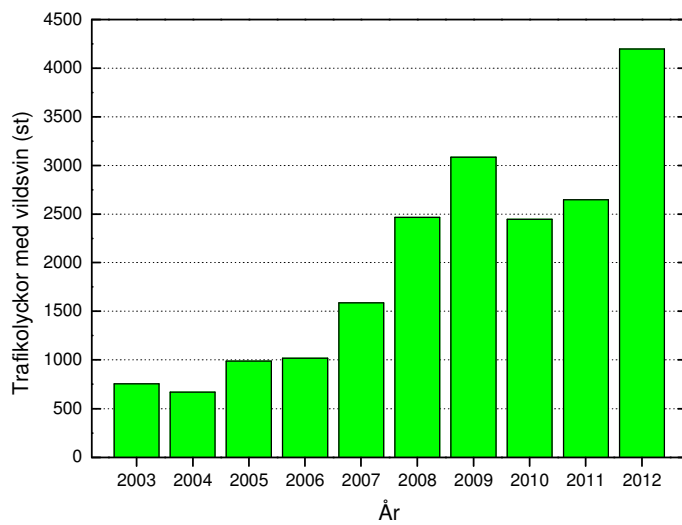
Vildsvinen har på relativt kort tid blivit en av de viktigaste viltarterna vid jakt i södra och mellersta Sverige. Bruttojaktvärdet av vildsvin beräknades till cirka 100 miljoner kronor jaktåret 2005-2006, då fälldes knappt 25 000 vildsvin i landet (Mattsson m.fl. 2008). Ungefär 40 procent utgjordes av köttvärde och cirka 60 procent av rekreativvärde. En avskjutning om 65 000 vildsvin beräknas avkasta cirka 2 000 ton kött.

Andra värden av vildsvinsstammen är värdet av alla de produkter som säljs för att gynna vildsvinen, till exempel foder eller utrustning för att underlätta jakten, vapen med mera. Ett annat "värde" som skapats tack vare vildsvinen är att kontakterna över jaktlagsgränserna har ökat. Det är svårt att mäta det sociala värdet men vildsvinen har bidragit till att öka kommunikationen och samarbetet mellan jaktgrannar.

Problem med vildsvin

Vildsvin kan orsaka skador på jordbruksgrödor (se Jordbruksverket 2010), i trafiken samt i trädgårdar och offentliga rekreativmiljöer. När det gäller skador på jordbruksmark finns troligen inget enkelt, rätlinjigt samband mellan vildsvinsstammens storlek och skadeomfattningen. I vissa områden kan svåra skador uppstå redan vid en relativt gles vildsvinspopulation, medan det i andra områden kan vara måttliga eller små skador, trots höga populationstätheter. Troligen beror skadeomfattningen på faktorer såsom jordbruksmarkens fördelning i landskapet, val av gröda, vildsvinsstammens sammansättning samt intensiteten i de skadeförebyggande åtgärderna.

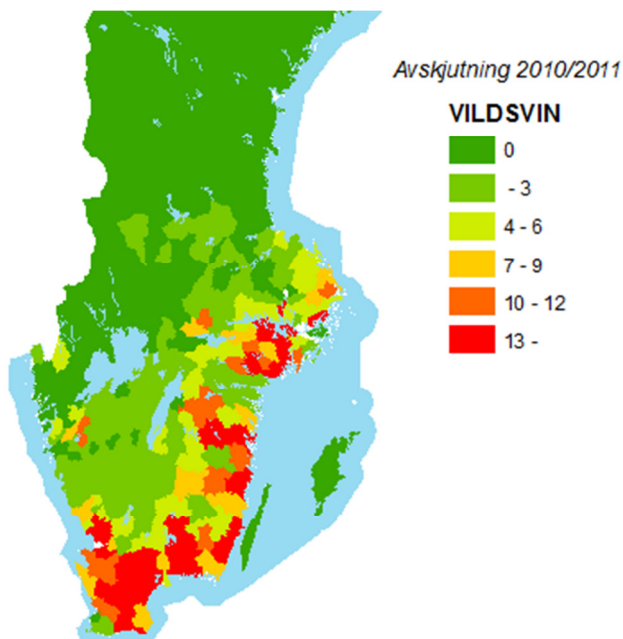
Trafikolyckor med vildsvin inblandade har ökat på samma sätt som avskjutningen. Jämfört med älg är andelen trafikolyckor med vildsvin dock något lägre i förhållande till avskjutningen.

Figur 2. Antal trafikolyckor med vildsvin. Anmälningsskyldighet för trafikolyckor med vildsvin infördes den 1 januari 2010. Källa: Nationella viltolyckorrådet.

Utbredning och status

Vildsvin finns i de flesta delar av världen med undantag för arktiska områden. I Sverige förekommer vildsvin i tätastammar främst i södra och östra delen av landet, figur 3. Utbredningen sker idag främst mot västra delen av södra Sverige, men i viss mån även norrut.

Figur 3. Den beräknade avskjutningen av vildsvin per 1 000 hektar jaktåret 2010/11. Källa: Svenska Jägareförbundet viltövervakning.

Mål avskjutning

Minst 80 % av de fällda vildsvinen bör utgöras av årsungar i områden där målsättningen är att bibehålla eller öka vildsvinsstammen. I områden där målsättningen är att minska stammen måste dock andelen unga vuxna hondjur i avskjutningen ökas.

När man bestämt om den lokala vildsvinspopulationen ska öka, minska eller hållas oförändrad utgör avskjutningen ett av de viktigaste medlen för att nå målet. Avskjutningen måste anpassas till populationens storlek och sammansättning, samt den lokala skadebilden.

Vildsvinens höga förökningstakt medför att en lokal population kan fördubblas årligen under gynnsamma förhållanden. I södra Sverige får varje produktivt hondjur i genomsnitt fem kultingar i varje kull och inte sällan tre kullar under en tvåårsperiod (Bergqvist & Paulsen 2010). Klimatet har dock en betydande inverkan på populationens utveckling och under stränga vintrar kan dödligheten vara hög bland vildsvin yngre än ett år. Kultingar födda under tidig höst och framåt har dåliga förutsättningar att överleva vintern under sådana omständigheter.

I Mellansverige och norrut har vildsvinen en annan utvecklingskurva än i södra Sverige. En eller flera hårda vintrar påverkar vildsvinen kraftigt och medför ofta att populationen minskar. Ju längre norrut i landet, desto större påverkan kommer klimatet att ha på vildsvinsstammens utveckling.

För att en vildsvinspopulation antalsmässigt ska hållas konstant krävs en årlig avskjutning motsvarande cirka 90 procent av den årliga reproduktionen. Övrig dödlighet utgörs huvudsakligen av trafikolyckor och drunkning. Om stammen bör minskas krävs att avskjutningen motsvarar minst 90 – 100 procent av reproduktionen samt att ett högt jakttryck även läggs på yngre hondjur. Dessa jagas företrädesvis under perioden september – november, då risken för att de är kultingförande eller har lämnat kultingarna i boet är minst. I områden där målet istället är att öka antalet vildsvin bör i motsvarande grad en försiktighet råda när det gäller att skjuta vuxna hondjur.

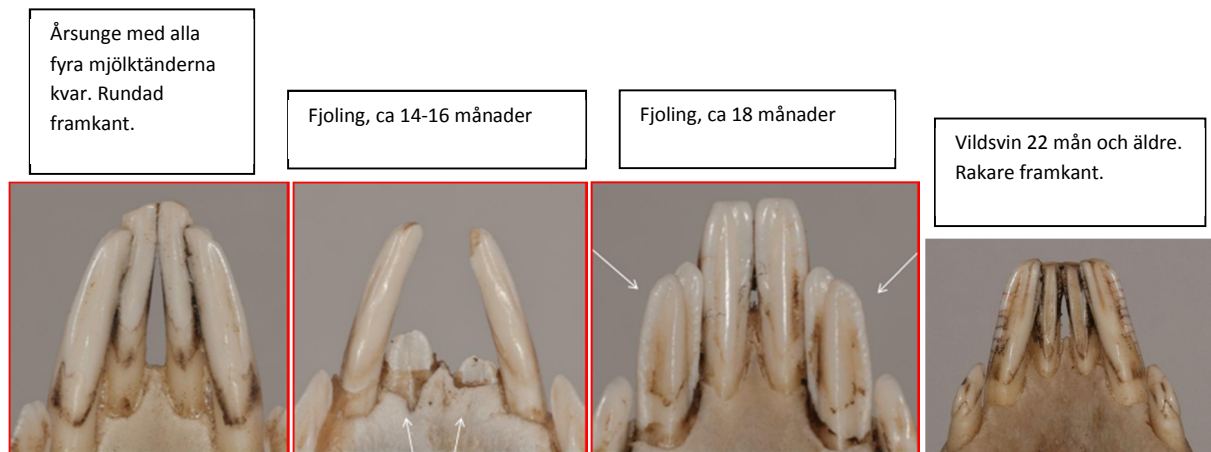
En hög andel unga individer i avskjutningen medför att medelåldern i vildsvinspopulationen hålls hög vilket i sin tur leder till att den sociala strukturen bibehålls. Samtidigt är köttet hos unga djur av allra bästa kvalitet. En hög medelålder innebär också att tillräckligt många galtar får möjlighet att bli kapitala (sju år eller äldre).

En grundförutsättning vid jakt på vildsvin är att aldrig skjuta ledarsuggan. Hon lär sin avkomma ett funktionellt socialt beteende och synkroniserar brunsten hos övriga hondjur i gruppen. Utan denna styrning kan resultatet bli ökade skador på åkermark samt att det föds fler kullar spridda över årets samtliga månader.

För att bedöma vildsvinens ungefärliga ålder i en jaktsituation används kroppsstorlek och pälsfärg. Smågrisar upp till 3-4 månaders ålder har randig päls. Årsungar har normalt rödbrun päls som mörknar efterhand, medan vuxna vildsvin oftast har mörkt brun till svart päls. Liksom hos kid och kalvar hos rådjur och älg kan man också se skillnader i huvudform hos årsungar av vildsvin jämfört med äldre djur, där unga vildsvin har kort huvud med rak nosrygg.

En god regel vid avskjutning är att alltid skjuta jägarmässigt. Detta innebär att avskjutningen i en grupp börjar med de minsta djuren. Regeln "Aldrig först – aldrig störst" innebär att man aldrig skjuter på det första djuret i en grupp som är i rörelse och inte heller på det största djuret i en grupp.

Efter skott och vid inrapportering till Viltdata åldersbestäms vildsvinen utifrån om de har påbörjat bytet av de fyra främsta mjölk tänderna i underkäken eller inte. Är alla fyra framtänderna mjölk tänder betraktas vildsvinet som årsunge. Hos vildsvin som inte tappat mjölk tänderna bildar de fyra främsta en rundad framkant, till skillnad från de jämnlånga framtänderna hos äldre vildsvin som bytt alla framtänder.

Mål foder

När utfodring inte behövs i stödjande syfte bör inte foder läggas ut förutom i mindre mängder som åtel. Med mindre mängd avses den mängd foder som äts upp vid ett vildsvinsbesök.

Sedan tidigare finns i Sverige ingen tradition av att jaga klövvilt på platser där vi utfodrar dem, men i och med vildsvinens återkomst uppstår ett behov av att anordna särskilda åtelplatser. Denna jaktform är effektiv och ger möjlighet till en selektiv avskjutning.

Begreppsmässigt skiljer vi på utfodringsplatser, där man inte jagar, och åtelplatser där syftet är att jaga. En utfodringsplats kan ha som primärt syfte att ge skydd och stöd. I vissa områden kan utfodring, i kombination med jakt på den mark man vill skydda, fungera avledande.

Under den tid på året då viltet har svårt att hitta föda på grund av stort snödjup eller djup tjäle har markägaren och jakträttshavaren ett gemensamt ansvar för att ge viltet skydd och stöd, till exempel genom att tillföra foder för att förhindra svält (se Jaktlagen § 4). Sådana förhållanden uppstår oftast under perioden december – april, men även under annan tid om stort snödjup råder. Under sådana förhållanden kan det vara försvarbart att lägga ut större mängder foder.

Om ingen överenskommelse finns med grannjaktlaget bör åtlar inte placeras närmare en jaktlagsgräns än 200 meter. Samma avstånd bör även gälla till större trafikerade vägar samt till växande gröda om inte överenskommelse gjorts med berörd jordbrukare.

Med en timerstyrd foderspridare eller så kallad rulltunna kan man åstadkomma en effektiv åtelplats genom att enbart sprida något eller några kilo foder per dygn. På en åtelplats skall inte mer foder spridas per dygn än vad som konsumeras vid ett vildsvinsbesök.

Lämpligt viltfoder är ensilage, hö, spannmål, ärtor, majs, bönor, rotfrukter eller frukt och liknande. Det finns även särskilda viltfoderblandningar samt avrenspellet som kan användas. Redan idag är alla livsmedel som innehåller animaliskt protein förbjudet att använda som foder till vilt. Det innebär således att till exempel bröd och matrester inte får användas.

Rotfrukter, och framför allt sockerbetor, har ett högt energiinnehåll. De måste således användas med försiktighet för att inte i allt för hög grad påverka vildsvinens reproduktion och därmed försvåra förvaltningen. Under vår, sommar och höst har inte vildsvin behov av extra energitillförsel.

Mål samverkan

Minst 80 % av arealen inom jaktvårdskretsar där det finns vildsvin bör omfattas av samverkan. Detta innebär att företrädare för de ingående jaktlagen deltar i årliga vildsvinssamråd arrangerat av jaktvårdskretsen.

Jakträttshavare från de ingående jaktlagen, liksom helst markägare och eventuella jordbruksarrendatorer bör delta i vildsvinssamrådet. Vid samrådet bör nedanstående delar diskuteras:

- Eftersök
- Foder
- Samjakt
- Jakt för att förebygga skada
- Åteljakt
- Eventuellt bildande av samverkansområden eller andra samverkansformer
- Övriga frågor

Dessa punkter återfinns i tabellen i bilaga 1. Tabellen kan användas vid samrådet.

För en lyckad vildsvinsförvaltning är samverkan av största vikt. Det gäller såväl mellan olika jägare som mellan jägare och lantbrukare. Jaktvårdskretsarna har här en viktig uppgift att initiera sådan samverkan. Till stöd för jaktvårdskretsarna finns våra jaktvårdskonsulenter och övriga i vildsvinsfrågan engagerade tjänstemän och förtroendevalda.

Möjligheten att åstadkomma en fungerande samverkan bygger i hög grad på att hitta lokala resurspersoner som har ett stort förtroende bland både markägare och jägare och som kan driva processen. En framgångsrik metod är när två personer jobbar tillsammans, den ene väl förankrad

bland jägarna och den andre bland markägarna. Ett bra samarbete med den lokala LRF-avdelningen är viktigt.

Det är många gånger en fördel att börja i liten skala och sedan utöka samverkan allt eftersom. Ofta kan samverkan runt eftersök vara en lämplig början. Därefter kan samarbetet utvidgas till att gälla övriga delar utifrån det lokala behovet. Det kan också vara en fördel att inte greppa över allt för stora geografiska områden i början.

Det är viktigt att kontrollera vad jaktupplåtelseavtalet säger om jaktgäster när det rör sig om arrenderade marker. Vid oklarheter bör frågan diskuteras med markägaren. Jaktlaget bör förbinda sig att varken direkt eller indirekt dra ekonomisk nytta av möjligheten att låta andra jägare delta i jakten. För viltvårdsområden är det viktigt att komma ihåg att till exempel samjakt på vildsvin kräver ett särskilt årligt beslut om detta på området årsstämma.

Eftersök

En genomgång av tillgängliga och lämpliga eftersöksekipage görs i området. En lista över eftersöksjägare som kan ställa upp och hjälpa till upprättas. Jaktlagen bör även komma överens om hur eftersök över jaktlagsgränserna ska hanteras.

Foder

Samtliga jaktlag följer handlingsplanens mål för foder med givor anpassade till de lokala populationerna. Det kan vara lämpligt att överenskommelsen gäller över större områden, till exempel inom ett älgskötselområde, för att förhindra överstor utfordring.

Samjakt

Gemensamma jakter efter vildsvin kan genomföras. Tidpunkter för samjakt styrs utifrån vilka typer av hundar som finns att tillgå. Hundar som driver rådjur och hjort får inte användas förrän 1 oktober. Rådjurens- och hjortrens älghundar får användas från den 21 augusti. All jakt med hund efter vildsvin är förbjuden efter 31 januari. Januari är den månad när flest hundar skadas vid vildsvinsjakt vilket bör beaktas.

Jaktledaren ska genast avbryta jakten med den hund som betar sig direkt olämpligt med hänsyn till viltet. Hundar som regelmässigt visar tendenser till att skada friskt vilt ska inte användas. En sådan hund kan kanske istället utbildas och användas som eftersökshund. Var särskilt uppmärksam på hundarnas beteende när flera hundar används i samma sått. Även om man vet att en hund agerar lämpligt på egen hand kan situationen och arbetssättet snabbt förändras då hunden får sällskap.

Jakt för att förebygga skada

Olika fält kan drabbas av skador vid olika tidpunkter beroende på, bland annat, vilka grödor som odlas. Även andra områden kan drabbas av skador och behöver skyddas.

Om jaktlagen gemensamt kommer överens om att bedriva jakt för att förebygga skada kan resurserna (jägarna) koncentreras till de områden där man för tillfället gör mest nytta. Fler jägare ger också möjligheter att få en mer kontinuerlig bevakning och effektivare jakt. Även säkerheten höjs om man vet var övriga jägare befinner sig.

Vid skador på jordbruksmark underlättas den skadeförebyggande jakten om jordbrukaren tar upp skjutgator i grödan, detta görs normalt på vändtegen. Jaktlaget bör även komma överens med jordbrukaren om möjlighet till transport av mobila skjuttorn och uttransport av skjutet vilt. Jordbrukaren bör ansvara för att hålla uppsikt över jordbruksmarken och meddela jägarna direkt när skada uppstår.

Jägarna bör å sin sida åta sig att jaga vildsvin i anslutning till skadekänslig gröda när jordbrukaren har meddelat att skador uppstått. Avskjutningen bör inriktas mot de yngre djuren.

Åteljakt

Jaktlagen i området kan komma överens om att begränsa det totala antalet åtlar, till exempel så att alla åtlar kan besättas samtidigt. Ett annat sätt att samverka är att ha gemensamma åtelplatser.

Eventuellt bildande av samverkansområde eller andra samverksformer

Ett exempel på ytterligare en samverksform kan vara att jaktlag vars hund driver in vildsvin till grannjaktlaget kontaktar dem och ger dem möjlighet att fortsätta jakten, eventuellt tillsammans med hundföraren och/eller dennes jaktlag. En annan möjlighet är att det första jaktlaget tillåts fortsätta jakten på grannmarken på egen hand efter kontakt.

Där intresse för en mer formaliserad samverkan finns kan man bilda ett samverkansområde. Ett sådant område kan fungera på liknande sätt som ett älgskötselområde. Svenska Jägareförbundet har tagit fram normalstadgar för sådana områden.

Utifrån lokala förutsättningar och personliga kontakter finns stora möjligheter att skapa andra samverksformer än de som framgår i denna skrift. Oftast är en god utgångspunkt för den som vill få till en samverkan att bjuda på mer än vad man förväntar sig att få tillbaka.

Referenser

Bergqvist G & Paulson S. 2010. Vildsvin skjuts på åtel – och är dräktiga nästan året om. Svensk Jakt 9, sid 104 – 106.

Jordbruksverket 2010. Vildsvin. Hur stora kostnader orsakar vildsvin inom jordbruket? Rapport 2010:26.

Mattsson L, Boman M & Ericsson G. 2008. Jakten i Sverige – ekonomiska värden och attityder jaktåret 2005/06. SLU. Adaptiv förvaltning av vilt och fisk. Rapport 1.

Jaktlagets namn/kontaktperson	Vi är inte intresserade av något samarbete med någon granne när det gäller vildsvinsförvaltning ☐	
Samarbetsform	Ja, vi är intresserade att diskutera detta	Nej, vi är inte intresserade av denna del
Eftersök		
Foder		
Samjakt		
Jakt för att förebygga skada		
Åteljakt		
Eventuellt bildande av samverkansområde eller andra samverkansformer		